09

Original file

9. Projektivní techniky (PT) v psychodiagnostice dospělých a dětí. Principy a užití, klasifikace projektivních technik, výhody a nevýhody. ROR a TAT.

Historie

1. 1879 – Francis Galton provedl první projektivní zkoušku – slovní asociační experiment
2. 1894 – S. Freud zavedl termín **projekce** – mechanismus obrany ega proti úzkosti, který umožňoval připisovat vlastní nežádoucí snahy, přání a pocity jiným osobám; Freud také modifikoval původní asociační experiment do metody volných asociací
3. C. G. Jung také používal slovně asociační experiment
4. 20.léta 20. století - H. Rorschach a jeho metoda ke studiu normální a abnormální osobnosti
5. 1939 – L. K. Frank – zavedl termín **projekční technika** – metoda výzkumu osobnosti, při které se jedinec konfrontuje s určitou situací, ve které bude odpovídat podle smyslu, který pro něj tato situace má; technika vyvolává různé reakce, těmi jedinec vyjadřuje dojmy ze svého osobního světa a vlastní osobnosti; Frank předpokládá, že jedinec reaguje na určité vágní (nestrukturované) situace a podněty ve shodě se svou motivací, vnímáním, postoji atd. – interpretace, které nabízí zachycují jeho potřeby, pocity, myšlenky…(**projektivní hypotéza**)
6. 1935 – C. D. Morgan + H. A. Murray – publikovali první článek o Tématicko apercepčním testu, Murray zavedl pojem projektivní test
7. Bellak – **projektivní distorze** - Základem mechanismu projekce je projektivní distorze. Jde o zkreslení vnímaného objektu idiosynkratickou optikou vnímatele.
8. nutné rozlišit z metodologického hlediska projektivní techniku (skupina testů, v kterých se uplatňuje analogická technika administrace a reakce na podněty – verbální, manipulační, grafické) a projektivní test (konkrétní metoda – např. ROR, TAT, FDT)

Termín projekce

1. Analytické pojetí – Freud
2. Neanalytické pojetí – promítání duševních obsahů navenek, zkoumaná osoba (ZO) je spatřuje v jiných lidech, zvířatech, rostlinách… předpokládá externalizaci chování, projekční techniky jsou katalyzátorech
3. H. A. Murray – širší pojetí, nejen obranná role jako u F., lidé promítají svůj vnitřní svět do charakteristik druhých lidí a objektů, Murray zavádí pojem apercepce = dodávání významu tomu, co je vnímáno
4. Typy projekce dle Holmese (Svoboda, 2001, s. 236) :
5. **Atributivní** – jedinec připisuje jiným subjektům vlastní motivy, city a chování, vědomá i nevědomá
6. **Autistická** – jedincem vnímané části reality jsou modifikovány v souladu s jeho vlastními potřebami, např. pokud jsme sami vzrušení, vnímáme druhé jako také vzušené
7. **Racionalizační** – dochází při ní k racionalizaci chování, které si individuum uvědomuje, např. člověk je nachytán při obchodování na černém trhu, ale racionalizuje, že to dělá každý
8. **Jiné **– např. projekce podobnosti (bez náhledu, osoba si neuvědomuje, že tyto vlastnosti má), projekce kontrastu (protikladné vnímání druhých), projekce potlačení reality (jedinec pokládá tento svět za nejlepší možný ze všech – obrana proti úzkosti)
9. Projektivita – vlastnost PT, zřejmě schopnost vyvolávat interpretace a asociace (?)
10. Projektabilita – tendence k projekci, je různá u různých lidí

Podstata technik

1. chtějí PT poznávat celou osobnost ZO (x testy schopností zaměřené na úzkou oblast)
2. Podnětový materiál je mnohoznačný, neurčitý, málo strukturovaný (x materiál u testů schopností) – je možný velký počet odpovědí (a není jediná „správná“ odpověď)
3. platí, že čím méně je PT strukturovaná, tím více se projeví city, postoje, zkušenosti, motivy, hodnoty a patologické symptomy ZO
4. Neumožňují srovnání jedince vzhledem ke skupině (chybí psychometrické zhodnocení a stat. normy) – výsledky se mohou srovnávat pouze s životní historií jedince *!Ale pozor, některé systémy např. v TAT nabízí typické odpovědi na určitých tabulích pro určité skupiny (např. psychotické poruchy, deprese)! Stejně ROR má neurotický model, model odpovědí typický pro*

schizofrenii…

5. Výhody:
6. velká individualizace nálezu
7. dobré prolomení ledů u dětí nebo osob méně vzdělaných
8. snímání nevyvolává atmosféru zkouškové situace
9. ZO neví, co test sleduje, těžko ho tedy může zkreslovat
10. Nevýhody:
11. mnohoznačnost situace klade velké nároky na psychologa, jeho zkušenosti a intuici, obtížnější je skórování (pozor na objektivitu vyhodnocovatele)
12. reliabilita se těžko měří (opakování testu nebo dělení na polovinu je obtížné, také neexistují většinou paralelní verze) – podle Morávka (1978) je však u většiny základních PT realibilita potvrzena. Řešením pro zajištění reliability může být shoda mezi posuzovateli
13. často kritizována validita PT (hl. externí a predikční), ta by měla růst se zkušeností psychologa s danou metodou
14. často chybí normy
15. PT jsou vhodné k získávání hypotéz, které by měly být ověřeny jinou metodou a nebo k potvrzování hypotéz získaných jinak
16. Podle Šípka mají PT zvláštní účinnost při odhalování skrytých, latentních nebo nevědomých aspektů osobnosti (ale mnohdy odrážejí vliv psychoanalytických koncepcí)
17. podle Bella projektivní metoda vytáhne z osobnosti to, co se dostává do popředí, co je v osobnosti citlivé a bolestivé, dominující
18. Dle Franka jsou produkce vyvolané podnětovým materiálem podmíněné:
    1. Emotivně-kognitivní složkou osobnosti
    2. Obsahy, které jsou v centru vědomí
    3. Strukturou osobnosti
    4. Případnou patologií

Specifika použití PT u dětí

1. Řada technik má stejný podnětový materiál i interpretační postupy pro dospělé i pro děti, proto je nutné být si vědom dětských specifik:
2. Dětské Já se vyvíjí, struktura a rysy osobnosti jsou zatím poměrně nestabilní – při interpretaci je těžké odlišit vývojové faktory od osobnostní dynamiky a nezralost od patologie
3. Jiná hranice mezi vědomým a nevědomým než u dospělých
4. Při vytváření projektivních odpovědí jsou děti citlivější na prostředí, interakci s psychologem, délku sezení
5. Jiné prožívání vnitřních konfliktů, rozhovor poskytne řadu údajů přímo, bez použití projekce
6. Dětská interpretace projektivních podnětů odpovídá vývojové úrovni (pozor např. na předškolní děti)
7. Děti se liší ve schopnosti projekce do různých testů
8. Nutná výborná znalost vývojové psychologie
9. Projektivní testy využívané u dětí: Kresba rodiny, začarované rodiny, Sandplay, CAT…

Dělení PT

1. Dle Franka (dělí je podle funkce):
2. **Konstitutivní** – struktura a organizace je aplikována na nestrukturovaný a plastický materiál (ROR)
3. **Konstruktivní** – subjekt třídí a sestavuje materiál na větší celky (mozaikový test)
4. **Interpretační** – osoba má interpretovat nějakou zkušenost nebo sdělení mající citový význam (TAT)
5. **Katarktické** – ZO promítá emocionální reakce pod vlivem vnějších podnětů, vhodné pro pozorování i odreagování napětí (scénotest Staabsové)
6. **Refraktivní** – ZO diagnostikována prostřednictvím zkomolení běžné komunikace, test hodnotí vyjadřovací a sdělovací prostředky (verbální i grafické metody)
7. Dle Rosenzweiga:
8. **Motoricky-expresivní** – rozbor písma, způsob a obsah slovního vyjadřování, motorické projevy v chování a v kresbách
9. **Percepčně-strukturované** – ROR, TAT, interpretace zvuků…
10. **Apercepčně dynamické** – doplňování vět, povídek a dějů, hra, frustrační pokusy…
11. Dle Svobody (uvádí i Stančák):
12. **Verbální metody **– na základě zrakové percepce umožňují verbální odpovědi (slovní asociační experiment, ROR, TAT, Rosezweigův obrázkový frustrační test, Hand test, Test nedokončených vět…) - **Grafické metody** (kresba postavy, Baum test, Warteggův kresebný test…)
13. **Manipulační metody **(metody volby; Luscherův test, barevný pyramidový test, chromatický asociační experiment) - Šípek uvádí mírně pozměněné Svobodovo dělení: - **Verbální** – slovo použito jako podnět (mluvené i psané) i jako odpověď (dokončování vět, slovní asociace)
14. **Apercepčně-vizuální** – využívají jevu pareidolie – připravenost dotvářet neurčité podněty (např. mraky) podle dynamiky vlastní fantazie (ROR, TAT, hand test)
15. **Expresivní** –převážně kreslení (test kresby postavy – DAP, dům-strom-postava – http, kresba rodiny, začarované rodiny, ale i scénotest, Lüscher…)

Literatura

1. Stančák, A. (1982). *Klinická psychodiagnostika*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy. (s.155-261 – mají v knihovně na FF)
2. Svoboda, M. (1999). *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha:Portál. (s. 149-211)
3. Svoboda, M. (Ed.) (2001). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál. (s. 236-270)
4. Šípek, J. (2000). *Projektivní metody*. Praha: ISV.

**Doplňková literatura **

1. Exner, J. (2009). *Rorschach: praktická příručka*. Praha: Hogrefe- Testcentrum. (mají v knihovně kampusu)
2. Hardi, I. (1992). *Dynamický test kresby ludskej postavy*. Nové Zámky: Psychoprof.
3. Humpolíček, P. (2004). *Scénotest-příručka pro praxi*. Brno: MSD.
4. Morávek, S. (1987). *Úvod do psychodiagnostiky dospělých*. FF UP Olomouc.
5. Šnýdrová, I. (2008). *Psychodiagnostika*. Praha: Grada. (o PT jen 2 strany – 121-122)
6. Různé diplomky na MU

- Jansková,K. (2005). Projektivní techniky Kresba rodiny a Test tří stromů v kresbě dítěte mladšího školního věku.

- Bečvářová, M. (2000). Kresba tří stromů u hraničních pacientů.

- Němcová, H. (20019). Analýza kresby lidské postavy u dětí na konci předškolního věku…

Rorschachův test (ROR)

Obecné informace

1. Je nejrozšířenější, vyšly o něm stovky monografií a tisíce článků, má samostatné mezinárodní kongresy, patří mezi 10 nejpoužívanějších metod. Zavedl jej v roce 1921 Hermann Rorschach.
2. Předpokládá úzký vztah mezi osobností a vizuální percepcí, vyvolává pareidolie, které osoba verbalizuje. Východisko: projekce představ k figurám testu nejsou náhodné a odráží zvláštnosti zkoumané osobnosti. Odhaluje poruchy procesů myšlení.
3. Klade velké požadavky na osobu testátora: inteligence, psychologické nadání, důkladné psychologické znalosti (obecná, vývojová, dětská psychologie, patopsychologie, psychologie osobnosti), znalost principů ROR metody, zkušenosti s jejím používáním.
4. Existuje několik systémů kódování/vyhodnocování – nejčastější bylo využití systému představovaného Ewaldem Bohmem, v současné době převládá systém Exnera.
5. Dimenze, které test měří: (i)racionalita, (ne)emotivita, síla x slabost já, kontrola reality, sociabilita.
6. předchůdcem ROR byl test Bineta a Henriho, kteří rozpracovali myšlenku využití atramentových skvrn za účelem diagnostiky osobnosti, v Rusku Rybakov vypracoval atlas experimentálně-psychologického vyšetření osobnosti s osmi skvrnami
7. Hermann Rorschach vystudoval medicínu a pracoval pod vedením Bleulera, za jeho života o test nebyl zájem, 6x mu nakladatelství zamítlo rukopis knihy a z 1200 výtisků se nakonec prodalo pouze několik kusů. Po jeho smrti rozpracovávali test jeho žáci: Behn-Eschenburg, Oberholzer, Morgenthaler, Zullinger a další, a zasloužili se o rozšíření ROR.
8. Rorschach vytvořil test na základě vyšetření 405 duševně nemocných pacientů

Popis testu:

Skládá se z deseti standardních tabulí, na každé je symetrická skvrna. Tabule jsou buď nepestré (černobílé + odstíny šedi) nebo pestré (chromatické barvy). Každá tabulka má svoji základní polohu, v které má být předkládána, prezentace tabulí je logická, navazující.

Např. Tabule 1 poskytuje množství tvarových odpovědí, tabulka 6 zdůrazňuje stínování.

Administrace:

1. Dá se použít od 3 let věku.
2. Test se provádí v nerušeném prostředí, bez třetí osoby, permisivní atmosféra (tolerance, svoboda).
3. Instrukce k zadání tabulí je „Co by to mohlo být?“ Vyšetřovaný dostane tabuli do ruky, odpovídá, až skončí, dostane novou. Čas k odpovědím není omezený, počet odpovědí na 1 tabuli je možné zastavit po 8-10 odpovědích.
4. diskutování o tabuli s ZO by mělo být nulové, maximálně můžeme říct „Lidé vidí v inkoustových skvrnách všechno možné.“
5. Administrátor neříká nic o množství nebo typu odpovědí → hlavní je nechat ZO plně rozvinout podněty, které přicházejí z tabulí
6. Exner nedoporučuje sedět face-to-face, ale side-to-side, aby se co nejvíce omezila nonverbální komunikace
7. Vyšetřující zapisuje do protokolu polohu tabule, lokalizaci odpovědi, doslovné znění odpovědi, neverbální projevy klienta, dobu latence od předložení tabule do první odpovědi, celkový čas snímání protokolu.
8. Po poslední tabuli následuje dotazování (inquiry) – slouží k objasnění již daných odpovědí – upřesnění lokalizace, determinant, obsahu odpovědí, ne nové odpovědi. Administrátor přečte odpověď, ZO objasňuje kde/v čem obraz viděl.

Interpretace

1. signování – přiřazování bodů, porovnání s normou. Každá sledovaná jednotka má svojí značku. Co sledujeme:

Způsob pojetí: jestli se odpověď týká skvrny jako celku (G) nebo jen detailů (D), případně bílých ploch – meziprostorů (Zw)

1. např. *odpovědi vztahující se k celku (G)* (např. netopýr) – odpovídá mu schopnost celkového přehledu, teoretická inteligence, systematické myšlení. Důležité je taky, jestli odpověď odpovídá tvaru skvrny.

2. *interpretace části skvrny (D)* - znamenají chápání bezprostředního, smysl pro realitu, praktickou inteligenci, pozorovací schopnost. Zvláštní kategorie pro neobvyklý detail (Dd) nebo pro oligofrenní detail – týká se části lidských nebo zvířecích figur tam, kde ostatní vidí figury celé. Konfabulovaný celek – z detailů odvodí celý obraz.
3. *Interpretace bílé plochy (Zw) //– prostor mezi skvrnami – značí nezávislost na podnětovém poli, tendenci k opozici, potřebě sebeprosazení, agresivitě. //**Determinanty*** – nejdůležitější, vypovídají o způsobu prožívání vyšetřované osoby

1. *Interpretace tvarová (F)* – podobnost skvrny s obsahem odpovědi: dobré tvary (ostré, přiléhavé, podobá se) - pozorovací schopnost, koncentrace pozornosti, míra síly já x špatné tvary – vyskytuje se hlavně u neuróz, nižší IQ, organici
2. *Interpretace pohybová (B)* – projekce představy pohybu nebo motorického postoje. Týká se jen pohybů lidí či zvířat, může být i „stojí, klečí.“ Reprezentují vnitřní zážitkové bohatství, souvisí s introverzí, klidností, kreativitou, inteligencí.
3. *Interpretace barvové (Fb)* – u pestrých tabulí může být odpověď determinována barvou. Odpovědi jsou ukazatelem afektivity, extroverze, tendenci k jednání. Důležité je, zda je odpověď ovlivněna jen barvou (krev, tráva) – impulzivita, absence racionální kontroly; nebo i tvarem – afektivní kontakt, ovládání emocí, racionální kontrolu, empatii.
4. *Interpretace stínové F (Fb)* – naznačují nadvládu intelektu nad emocemi; šerosvitové (Hd) – o tzv. centrálních náladách, zejména dysforických

Obsah – nejjednodušší – sledujeme *obsahovou stereotypii* (rigidita, těžkopádnost myšlení, únava) a *variabilitu obsahu* (pružnost myšlení, uvolněnost asociací, zájmy). Kategorie interpretací – lidi (M), zvířata (T), anatomické, předměty, přírodní jevy, zeměpisné, rostliny, architektura, mytologický obsah, sexuální

Originalita – podle frekvence odpovědí v normálních protokolech dělíme interpretace na vulgární (V) – banální, všední, indikátor intelektového kontaktu, sociální adaptace myšlení; originální (Orig) – cca v 1% normálních protokolů, obrazotvornost, duševní nezávislost, osobitost myšlení – např. u lidí s uměleckým nadáním.

Specifické odpovědi

1. Incom – objekt, který má nepřiměřený atribut, charakteristiky, př. okřídlený penis
2. Fabcom – dva nebo více objektů, které jsou nějak v nereálném vztahu, spojení, něco dělají – nereálné, přehnané
3. Contam – kontaminace, př. to vypadá jako krev a ostrov, takže je to krvavý ostrov
4. Perseverace – přetrvávání stále stejných motivů u různých tabulí
5. morbidní obsah – když je něco mrtvého, nemocného, krvácejícího, ponurého, smutného, souvisí s depresivitou a indexem suicidality, zdraví protokol by neměl obsahovat ani jednu tuto odpověď, např. mrtvý bobřík
6. GHR (dobrá lidská odpověď) – např. dva nakupující lidé, člověk smějící se, PHR (špatná lidská odpověď) dva mrtví lidí, vraždící lidé
7. Alog – alogická odpověď – to musí být horník, protože je celý černý, to musí být obrovský pták, protože zabírá celou plochu, musí být mrtvý, protože nevidíte oči.
8. propočet – kvantitativní analýza

Počet odpovědí – součet hodnotitelných interpretací, normálně 25-30, vyšší počet veselí lidé, v dobré náladě, ctižádostiví, zájem o vyšetření. Menší počet – rozladění, deprimovaní, uzavření, nedůvěřivý, malá snaha, úzkostlivost. Pro vyhodnocení Exnerovým systémem je nutný minimální počet 15 odpovědí.

Čas – celková doba testu (cca 20-30 minut), reakční doba (latence u jednotlivých tabulí – max 30-45 sekund), průměrná doba k podání jedné interpretace

Typ pojetí (apercepce) – kolik celkových interpretací (G), detailů (D), neobvyklých detailů (Dd), mezer (Zw) – důležitý zejména poměr G:D (teoretická:praktická inteligence)

Typ prožívání – nejdůležitější poměr barvové:pohybové odpovědi (Fb:B) – sklon k extraverzi x introverzi

Zvláštní fenomény – např. selhání (žádná odpověď na tabuli); vědomí, že jde o výklad (vypadá to jako); dojmy (vyjadřování celkové imprese z tabulky, její náladu); konfabulace (odpovědi nepropojené s tabulkou, bizarní – u Korsakova syndromu, psychotiků, psychopatů); popis (místo interpretace objektivní popis – snaha o únik ze situace, skrytá agrese, nepřátelství k experimentátorovi)…

**Psychogram **– shrnutí celku podle protokolu – posouzení inteligence (kvantitativně – stupeň, kvalitativně – druh, nadání, fantazie, originalita), efektivita, celkové chování (ctižádost, agresivita, vzdor, pocity méněcennosti), nálada, neurotické rysy, psychiatrická diagnóza, konstituční zvláštnosti…

Standardizace ROR

Rorschach vytvořil součty a indexy a stanovil orientační normy

Reliabilita se různí cca 0,7-0,9

Klinická validita – shoda mezi výsledkem testu a tzv. slepou diagnózou 85-95%

Tematicko-apercepční test (TAT)

- Zavedli Henry Alexander Muray a Christiana Drummond Morganová v roce 1935, další rozšíření 1938, manuál a hromadné používání testu v roce 1943

- patří mezi 10 nejpoužívanějších testů v celém světě

- Akcentuje obsah výpovědí, je spojený se sociálním přizpůsobením. Ukazuje na dominantní pudy, emoce, komplexy, konflikty osobnosti, potlačené tendence, které si subjekt nechce nebo nemůže připustit, protože jsou nevědomé. Je užitečný pro interpretaci poruch chování, neuróz a psychóz.

- Východiska: člověk má tendenci interpretovat mnohovýznamné situace ve shodě s vlastními zkušenostmi. Subjekt mluví a jedná sám za sebe, když vykresluje hrdinu svých příběhů. Zkušenosti a potřeby hrdinů jsou totožné s těmi vlastními.

- Apercepce = dodávání významu tomu, co je vnímáno, na základě vlastních zkušeností, hodnot, motivů,…

1. To souvisí s Murrayho teorií osobnosti (need-press theory) – chování člověka má jisté pevné tendence, které je třeba diagnostikovat, abychom jej poznali = potřeby (needs). Potřeba je odpovědí na vnější tlak (press) = síly, které mohou kladně nebo záporně ovlivňovat chování člověka.
2. Potřeba vzniká jako reakce na určitý podnět, vyvolává motorickou reakci = jsou motorem lidského jednání. Např. potřeba vedení, řízení, podléhání, autonomie, agrese, ponížení, aktivity, sexuální, dojmů…

Popis testu

- V průběhu několika let byly vyvinuty 4 série testu, A (1935) – D (1943, série v dnešní podobě)

- Ovlivněno C. G. Jungem, oba autoři chodili k Jungovi do analýzy, Murray později převzal Jungův styl života, vytvořil si v USA vlastní Bolligenskou věž, kde žil s milenkou. Morganová byla dle Junga zobrazením animy. Kdyby nepřišla Druhá sv. válka, chtěl Murray rozpracovat TAT-II, kde měly být vyobrazeny jungiánské symboly.

- Test se skládá z 31 tabulí zachycujících nejednoznačné podněty, tabule 16 je bílá a slouží k tzv. superprojekci (výzkumy ukazují, že jedinci na této tabuli popisují své aktuální prožívání, rodinné vztahy, přírodu).

- vyobrazeny jsou nejednoznačné situace vyzývající k dokončení dle vlastní zkušenosti

- tabule jsou překreslením uměleckých děl nebo malby např. Morganové, Thala a mnoha dalších umělců

- Murray doporučoval administrovat 10 tabulí ve dvou sezeních, dnes se ale podle zjištění výzkumníků administruje nejčastěji 8 – 12 tabulí

- v současné době je nejpoužívanější sestava tzv. Bellakova (Tabule: 1, 2, 3BM, 4, 6BM, 7GF, 8BM, 9GF, 10, 13MF)

- složení tabulí se ale může přizpůsobit zjišťovanému problému, klientovy

- každá tabule je ze zadní strany označená číslicí a písmenem, vnikají tak série vhodné pro chlapce (B), muže (M), ženy (F), dívky (G) nebo pro různé kombinace. Pokud je pouze číselné označení, může být administrováno všem skupinám. Bellakova sestava je ale rodově nezávislá, administruje se oběma pohlavím ve stejném složení.

- TAT vyžaduje oproti ROR více strukturované, obsáhlejší verbální odpovědi

- Podle Murrayho je TAT použitelný od 4 let, v praxi se ale používá až od 8

Administrace

1. doba vyšetření není nijak omezena (původně na 10 tabulí 50 minut)
2. TAT je klientovi představeno jako test představivosti, instrukce se může lišit dle skórovacího přístupu nebo dle povahy pacienta (např. modifikace pro děti, osoby s demencí)
3. vždy musí zaznít: příběh, co příběhu předcházelo, jak příběh skončí
4. příklad instrukce dle Čermáka:

*"Chci Vám ukázat nějaké obrázky, jeden po druhém. Použijte svou představivost, abyste vytvořili pro každý z nich příběh. Nejsou zde //*žádné správné nebo špatné příběhy*//. Popište, //*co se na obrázku v danou chvíli děje*//, //*co předcházelo události, //*která je zachycena na obrázku*, //*co postavy cítí a o čem přemýšlejí a jak příběh skončí*////. Vaše příběhy si budu zapisovat. Tady je první tabule." //*

1. Instrukce k tabuli 16 je pozměněná a před jejím předložením zaznívá:

„Tato tabule bude jiná. Není na ní žádný obrázek. Zkuste si tedy nějaký představit a pak mi, prosím, povyprávějte příběh."

1. klienta se můžeme během vyprávění doptávat, pokud např. nezmínil, jak se osoby cítí, ale nikdy to nesmí ovlivnit kontext příběhu!
2. pokud se klient doptává na detaily, nesměrujeme odpověď (např. „To na zemi je pistole, že? O: To je na vás."
3. příběhy si nahráváme a poté doslovně přepisujeme nebo je rovnou zapisujeme do PC
4. reliabilita a validita testu velice složitá, neexistuje jeden ucelený hodnotící přístup, ale velké množství skórovacích přístupů, které se liší svým zaměřením. Proto u TAT hovoříme spíše a psychometrických vlastnostech jednotlivých skórovacích systémů a ne o celkové reliabilitě a validitě TAT.
5. Velký vliv na reliabilitu i validitu má sám administrátor a vyhodnocovatel – např. způsob instrukce, použití ověřeného systému nebo pouze subjektivní kvalitativní zhodnocení

6. mnoho kliniků TAT vyhodnocuje pouze z hlediska svojí zkušenosti, subjektivního dojmu, což škodí jeho validitě
7. skórovací přístupy: Obranné mechanismy P. Crammarové, SCORS Westona, Afektivní škála A. Thomasové, kvalitativní hodnotící systém H. Teglassiové, Interpersonální decentrace M. Feffera, Škála orální závislosti Hupricha
8. Murrayho původní hodnotící systém se již vůbec nepoužívá, byl příliš složitý

Interpretace

1. Průměrný počet slov v příběhu kolem 300, analýzu lze provést, i když je méně slov. Např. u pacientů s depresí velmi malý počet slov a nutnost častého dotazování administrátora.
2. Minimální požadavek na délku příběhu se u různých skórovacích přístupů liší

////Pozn. V testu z diagnostiky byl od Ježka dotaz na to, co se vždy skóruje v TAT. Každý hodnotící systém je jiný, zaměřený na jinou složku nebo tendenci osobnosti, takže nelze říct, že se vždy nějaká kvalita určuje u každého přístupu!!!

Existují různé skórovací systémy např.: (informace navíc)

Bellakův skórovací systém – nejznámější, založený na psychoanalytických principech. 10 kategorií: hlavní témata, hlavní hrdina (pohlaví, věk, schopnosti, adekvátnost, sebeobraz), hlavní potřeby a pudy hrdiny (co je popsáno/opomenuto na obrázku), koncepce prostředí (způsob nahlížení světa - jestli je přátelské/hostinní), postavy (viděné jako rodičovské, vrstevníků – jsou chladné/vřelé), konflikty (jejich povaha a použité obrany), povaha úzkosti (nemoc, ztráta lásky, deprivace, nesouhlas), hlavní obrany (represe, racionalizace, regrese, popření), superego manifestované v trestu za přestupek (okamžitý/odložený, lehký/krutý, (ne)oprávněný), integrace self (testování reality, posouzení důsledků svého chování).

Afektivní škála (A. Thomasová)

1. index emoční zralosti, kvantifikuje interpersonální vztahy a jejich kvalitu
2. v každém příběhu určíme vztah, kolem kterého se příběh rozvíjí – vznikají 4 kategorie (rodičovský vztah, k manželskému partnerovi, k nesezdanému partnerovi – milenec, vrstevník stejného věku, kamarád, ostatní – v této kategorii vztah já k potomkovi, nepřiřazený afekt)
3. každý vztah může mít hodnotu od +2 do -2, vztah, který v součtu získá nejvyšší sumární skór (je jedno jestli + nebo -, jde o číselnou hodnotu) je určen jako dominantní vztah
4. v dětství dominantní vztah k rodičům, v adolescenci k vrstevníkům a u zdravě odpoutaného dospělého jedince by měl převládat vztah k partnerovi
5. psychodynamický přístup, založen na pracích Freuda, Fairbairna,…

Interpersonální decentrace (M. Feffer, rozvíjí Jenkinsová a kol.)

1. založen na teorii kognitivního vývoje dětí J. Piageta
2. schopnost odlišit vlastní myšlenky od myšlenek druhých
3. souvisí s koncepty empatie, teorie mysli, mentalizování
4. 9 úrovní internalizace, 1 – 4 jednoduché interakce, pouze zachycení reakcí osob na sebe, jednodimenzionální myšlení
5. 5 – 6 – již internalizace druhé osoby, ale jednoduchá, odpovídá ještě ne zcela zralému egu
6. 7 – 9 – vyspělé internalizace, osoby jsou internalizovány s vnitřními stavy odlišnými od vlastních

Modifikace TAT

1. Dětskou verzí testu je Children‘s Apperception test (CAT) – testový materiál tvoří 10 obrázků antropomorfizovaných zvířat, které jsou v nejrůznějších situacích. Zvířata představují běžné situace z rodinného života, každý obrázek má jedno centrální téma, které může vyvolávat asociace.
2. CAT-H – obsahuje předlohy s lidskými figurami. Českou verzí CAT je CATO. Jde o to, že dítěti je předkládána série obrázků, na nichž je vždy nakresleno dítě (pouze silueta postavy), s kterou se má dítě identifikovat. Na obrázcích jsou vyobrazeny různé situace a úkolem je popisovat, co na obrázku vidí, jak to asi bude dál apod. jeho odpovědi se zapisují.
3. Existují i verze pro seniory *Senior Apperception Test* (SAT) – zobrazuje starší lidi v situacích týkající se stáří – pocity samoty, ztráty hodnoty
4. pro menšiny byl vyvinu test *Tell Me a Story Test (TEMAS)*, který zobrazuje hispánské, asijské a afro-americké příslušníky v různých situacích

The Adult Attachment Projective Picture System

1. nový projektivní test založen na silné teorii attachmentu
2. 8 perokreseb zachycujících situace aktivující attachment
3. podobná instrukce jako v TAT
4. 4 pracovní modely citové vazby v dospělosti: jistá (secure), zavržená (dismissing), zahlcená (preoccupied), nevyřešená (unresolved)

Literatura: Svoboda, M. (1999). *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha:Portál. , Svoboda, M. (Ed.) (2001). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál. , Materiály z přednášek k předmětu PSY437 Rorschach, TAT a jiné projektivní techniky

Ostatní metody – obecně

Podle Svoboda, M. (1999). *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha:Portál.

1. **Asociační testy**

Slovní asociační experiment

Jedna z nejstarších metod, původně Galton, C.G.Jung 1911 – zavedl do praxe (jeho standardní soubor obsahuje 100 podnětových slov).

Test zachycuje charakteristické znaky řeči (dynamiku, pohotovost), ve které jsou promítnuty charakteristiky myšlení (tempo, pregnantnost, hloubka myšlení, poruchy).

Asociační schéma střídá tzv. *slova neutrální*se slovy, která mají potenciální schopnost vyvolat emocionální odezvu = tzv. //kritická slova. //Podněty by měly mít stejnou srozumitelnost, mají být stejného slovního druhu, jejich délka musí být přibližně shodná. Klient má vyslovit první slovo, které jej napadne bez autocenzury. Měří se latentní doba reakcí, zapisuje se odpověď spolu s časem a sledují se doprovodné reakce (smích, rozpaky apod.). Pokud neodpoví do 30 sekund je to selhání a exponuje se další slovo. Po administraci standardní části následuje reprodukční pokus – opakujeme znovu podnětová slova z původního seznamu a osoba má opakovat původní asociace. Značíme si, zda se trefil nebo ne a poznačíme si i nové asociace. Kritické slovo objevíme, když je prodloužena latenční doba, asociace jsou poruchové nebo méně kvalitní, nebo je chybná reprodukce původní asociace. Výskyt poruch asociací je kritériem pro odlišení neurotiků od psychotiků.

Hand test - Test ruky

V roce 1961 zavedl Wagner. Slouží k diagnostice a predikci agresivního chování, dá se používat od 6 let.

Test tvoří 10 karet, na 9 z nich je nakreslena lidská ruka a 10. kartička je prázdná. Pokusné osobě se předkládají jednotlivé kartičky ve standardním pořadí s otázkou „Co asi může dělat tato ruka?“ U 10. karty je vyzván, aby si nejprve představil nějakou ruku a potom popsal, co tato ruka dělá. Registrujeme iniciální reakční čas, odpovědi zapisujeme, administrace trvá cca 10 minut. Odpovědi jsou hodnoceny podle skórovacích kategorií – agrese, strach, náklonnost, tenze atd. Získává se tzv. *acting out ratio* (pravděpodobnost hostilního, antisociálního jednání), která je dána poměrem jednotlivých odpovědí.

1. **Konstruktivní **

Scénotest

Gerhild von Staabsová, využití v oblasti vývojové diagnostiky, diagnostiky rodinných či sociálních vztahů a v psychoterapii dětí a dospívajících.

Test se skládá z různých figurek, věcí (lehátko, auto, nádobí) a zvířat (krokodýl). Instrukce k testu je závislá na věku probanda. Vždy je pokyn směřován k tomu, aby na hrací ploše něco postavily (co je zrovna napadne; jako když režisér inscenuje scénu na jevišti; tvoji rodinu). Testátor do průběhu nezasahuje, nechává dostatek času. Scéna je překreslena nebo vyfotografována. Následuje popis, asociace, hledání symbolů a individuálních symbolů pro klienty (co to pro klienta znamená), nakonec interpretace (není nutným závěrem, vždy má váhu hypotézy). Scénky zpodobňují vztahy mezi osobami a odrážejí sociální a jiné prostředí, v němž se čl. pohybuje.

1. Doplňovací

Rosenzweigův obrázkově frustrační test

Slouží k odhalování vzorů chování na běžnou zátěž. Test evokuje latentní agresivní tendence projikující se do verbalizace. Existují 2 verze testu pro děti 4-13 let, pro dospělé od 14 let.

Základem je, že se subjekt vědomě či nevědomě ztotožňuje s frustrovanou osobou v situacích zobrazených v testu a promítá do odpovědí to, jak by reagoval on. Materiál testu je tvořen 24 obrázky, z nichž každý znázorňuje 2 osoby, které se zúčastňují frustrující situace. Osoba nakreslená na obrázku vlevo pronáší slova, která buď pomáhají popsat frustraci druhého individua, nebo jej sama frustrují, osoba vpravo je nakreslena beze slov. Osoby jsou schématické a jejich obličeje jsou prázdné, slova jsou umístěna do komiksových obláčků od úst.

Situace lze dělit do 2 skupin: ego brzdící situace (nějaká překážka ruší, zklamává, ochuzuje nebo jinak frustruje subjekt), superego brzdící situace (subjekt je napaden, obviněn či obžalován někým jiným).

Osoba má napsat do volného obláčku na každém obrázku první odpověď, která ji napadne. Odpovědi se hodnotí podle 2 kritérií – směr agrese (k okolí = extrapunitivní, k vlastní osobě = intropunitivní, agrese je převedena ve snahu přenést se přes frustraci = impunitivní), typ agrese (způsob, jakým jedince na frustraci reaguje): převládání překážky – frustrace je zdůrazňována; obrana „já“ – zdůrazněny jsou sebeobranné tendence a mechanismy; trvání potřeby – zdůrazňována je potřeba řešení frustrujícího problému.

Michalovo projektivní interview

Skládá se ze 3 částí: 1) kouzelný svět, což je vlastní projektivní rozhovor – dítě se má identifikovat s kouzelníkem, který může zasahovat do různých prostředí a sociálních skupin a přetvářet svůj svět; 2) nedokončené věty; 3) dětský svět - má 10 projektivních obrázků, které jsou orientovány na zachycení postojů k rodičům, ke škole, k dětské skupině. Mohou sloužit ke zjišťování strachů, vnitřních konfliktů apod.. Důležité je vyvarovat se zkouškové anxiety.

1. Projektivní metody řízení a preference

Lüscherův test

Hypotéza: volba barev je jistým způsobem závislá na některých osobnostních proměnných, na situačních stavech organismu i na objektivně působících činitelích. Luscher přisuzuje testu schopnost diagnostikovat trvalejší rysy osobnosti i aktuální psychický stav. Má 2 varianty: „velký" Lüscherův barvový test (klinický test) a „malý" Lüscherův barvový test (pracuje pouze s 8 barvami). Barevné kartičky se rozloží na bílou podložku, osoba si má vybírat barvy podle toho, jak se jí líbí, nejsympatičtější barva se odloží stranou a subjekt vybírá ze zbylých barev tak dlouho, až vznikne pořadí 8 barev. Interpretace vychází z psychologické struktury barev a jejich charakteristikou. Užívá se v oblasti matrimoniálního a pracovního poradenství, klinické psychologie, psychologie dopravy atd.

Barevný pyramidový test

Východisko: individuální chování vůči barvám má vztah k osobnosti a zejména k afektivitě. Nejde jen o volbu barev, ale i o jejich uspořádání. Testový materiál tvoří čtverečky ve 14 barevných odstínech – 2 odstíny červené, zelené, modré a fialové a po 1 odstínu žluté, oranžové, hnědé, bílé, šedé a černé. Součástí testu je i předloha pyramidy, kt. se skládá z 15 čtverečků; osoba sestavuje 3 „hezké" a potom 3 „ošklivé" pyramidy. Hodnotí se frekvence výskytu jednotlivých barev v pyramidách (srovnává se s normou), barevný vzorec (zastoupení barev ve všech třech pyramidách) atd.

Test barevného sémantického diferenciálu

Metoda založená na projektivním principu neprůhlednosti, test je kompromisem mezi projektivní a objektivizovanou metodou. Metoda se pokouší vyjádřit význam slov, situací, zážitků, činností barvami. Test měří subjektivní význam slova tak, že k němu přičleňuje barvu, popřípadě 3 barvy. Podnětový materiál tvoří několik desítek slov typu – radost, útočit, smrt atd. Dítě nejprve pojmenuje barvy všech pastelek, pak je mu exponována řada podnětových slov a dítě označí u každého slova 3 pastelky, které ke slovu podle něj patří. Poté seřadí všechny pastelky podle preference, čímž je vytvořeno pořadí oblíbenosti barev. Prvních 6 pokládáme za pozitivní, druhou šestici za negativní.

Test rodinných vztahů

Semiprojektivní test (verbální projektivní test i test volby) – jde o přechod mezi dotazníkem a projektivní metodou. Slouží k poznání citového klimatu v rodině, odkrytí osoby či vztahů, které jsou jádrem konfliktu.

Testový materiál tvoří 20 dvourozměrných figurek nalepených na kartonu. Každá z těchto figurek je připevněna ke krabičce, do níž může dítě dávat své výroky. Figurky představují členy rodiny obou pohlaví a pana „Nikdo". Dále jsou součástí testu 2 sady kartiček po 100 ks - vyjadřují kladné i záporné citové vazby či preference určité osoby. Některé karty jsou prázdné a slouží pro napsání individuálních výroků. Dítě je vyzváno, aby si s examinátorem hrálo „na poštu" a vkládá lístečky s konkrétním textem příslušné osobě jako psaníčka. Pokud se vzkaz na kartičce nikou nehodí, dostane ji pan „Nikdo". Zajímají nás citové vztahy vycházející od dítěte ke konkrétním osobám a dále citové vztahy přicházející k dítěti.

1. **Kresebné**

Kresba lidské postavy

Předpoklad: kresebné ztvárnění lidské postavy se vyvíjí v závislosti na tělesném a duševním vývoji dítěte. Dětská kresba se zákonitě vyvíjí a její vývoj se projevuje přibýváním detailů, vzrůstající správností a přesností jejího provedení (ukazatel úrovně inteligence dítěte). Úkolem zkoumané osoby je nakreslit na jednu polovinu přeloženého papíru lidskou postavu. Poté je subjekt požádán, aby na druhou polovinu papíru nakreslil osobu opačného pohlaví, než je na levé polovině. Po nakreslení následuje rozhovor (inquiry). Projekce v kresbě může pramenit ze dvou zdrojů – ze skutečnosti (pocity, jak se vidím, konflikty) nebo z tužeb a přání (jak bych chtěl působit). Při interpretaci je důležité rozpoznat postavu, se kterou se klient identifikoval.

Kresba rodiny v činnosti

Dítě je instruováno, aby nakreslilo každého člena rodiny, včetně sebe, jak něco dělá. Za diagnosticky nejvýznamnější informaci je považována vzdálenost mezi různými postavami, způsob jejich interakce, pokud je nějaká zobrazena.

Kresba začarované rodiny

Stimuluje symbolické zpracování prožitků a postojů k vlastní rodině. Způsob proměny jednotlivých postav lze chápat jako určitou symboliku. Tímto způsobem je dítě schopné sdělit informaci, kterou by jinak vyjádřit nedovedlo, nebo nechtělo. Symbolicky se nemá dítě zábrany projevit. Dítě kreslí na papír formátu A4 a má nakreslit začarovanou rodinu tak, jako kdyby přišel kouzelník a každého z rodiny začaroval do nějakého zvířete, které by mu nejlépe odpovídalo, nejlépe vyjadřovalo jeho povahu. Na závěr je nutné dotazování. Obsahová interpretace musí vycházet z celkového pojetí kresby – musí tedy respektovat způsob zobrazení ostatních členů rodiny.

Test stromu

Autorem je Koch, považuje strom za ideálního nositele projekce, neboť strom patří k nejstarším symbolům lidstva. Základ. hypotéza testu spočívá v představě, že kresba stromu je symbolickým ztvárněním sebe sama; jedinec tak vyjadřuje v kresbě stromu svou často neuvědomovanou či nevědomou představu o sobě a o svém postoji k vnějšímu světu. prostřednictvím kresby lze diagnostikovat některé osobnostní vlastnosti. Výhodou je možnost odhalit potlačené a nevědomé stránky osobnosti, které posuzovaný jedinec často nechce nebo nedovede jinak projevit. Kreslí tužkou na čistý list papíru formátu A4, instrukce zní „Nakresli strom, jaký chceš, jak nejlépe umíš, ale neměl by to být jehličnan nebo palma". Po skončení se ptáme na podrobnosti, všímáme si kořenů, kmene, koruny, listů apod..

Kresbu je možné hodnotit z hlediska formy (způsobu provedení kresby), tak z hlediska obsahu. Hlavním nedostatkem této, i jiných projektivních metod, je značný důraz na subjektivitu interpretace. Takto získané informace nelze považovat za dostatečně validní, je vhodnější je akceptovat jako pouhé hypotézy, které je třeba ověřit pomocí jiných validních metod.

Test tří stromů

Corboz vycházel z pozorování žáků prvních tříd; při zadání namalovat nějaké stromy většina dětí maluje stromy tři a tím do obrázku projikují vztahy mezi sebou a rodiči. Dítě kreslí zpravidla sebe samotné a obvykle též rodiče, občas se místo rodiče objeví sourozenec, prarodič nebo někdo jiný. Používá se pro děti a mládež od 6 do 20 let.